

*В. В. Гоблик,
д. е. н., доцент, Мукачівський державний університет*

РОЛЬ ЄВРОРЕГІОНІВ У РОЗВИТКУ ЕКОНОМІЧНОГО СПІВРОБІТНИЦТВА ПРИКОРДОННИХ РЕГІОНІВ УКРАЇНИ ТА КРАЇН-ЧЛЕНІВ ЄС

*V. Hoblyk,
doctor of economic sciences, associate professor, Mukachevo State University, Mukachevo*

ROLE OF EUROREGIONS IN DEVELOPMENT OF ECONOMIC COOPERATION BETWEEN THE BORDER REGIONS OF UKRAINE AND EU MEMBER STATES

Наукова стаття присвячена дослідженню актуальних проблем, пов'язаних з виявленням ролі єврорегіонів у становленні та розвитку транскордонних регіонів, специфікою та передумовами їх створення.

Визначено, що важливою складовою розвитку соціально-економічного співробітництва та ефективне функціонування транскордонних регіонів є інституційне середовище, де основними його елементами виступають: нормативно-правове регулювання транскордонної співпраці та економічних взаємовідносин у транскордонному просторі, діючі формальні правила, стандарти та процедури, а також звичаєві норми, пов'язані з перетином кордону, веденням прикордонної торгівлі та здійсненням інвестиційної діяльності на території транскордонних регіонів. Визначено, яку важливу роль в інституційному забезпеченні транскордонної співпраці відіграють наявні по обидва боки кордону інститути, що формують інституційно-організаційну основу для розвитку зовнішньоекономічних зв'язків між суб'єктами підприємництва прикордонних регіонів сусідніх держав.

Досліджено особливості формування та розвитку інституційно-організаційної складової активізації зовнішньоекономічних зв'язків у межах транскордонних регіонів, які об'єднують сусідні прикордонні території України та країн-членів ЄС.

Науковою новизною є обґрунтування інституційної функції єврорегіонів у процесі формування та розвитку транскордонних регіонів.

Отримані результати мають практичне значення для розвитку транскордонного співробітництва України в контексті функціонування соціально-економічного простору в Європі, підвищення ролі єврорегіонів після підписання Україною Угоди про асоціацію з ЄС.

Все це ставить на порядок денний необхідність всебічного дослідження проблематики формування та розвитку транскордонних регіонів, зокрема, зовнішньоекономічних зв'язків у них у контексті європейської інтеграції України.

Article is dedicated to topical problems related to euro role in pinpointing the regions in formation and development of the cross-border regions, the preconditions for their creation, the specifics of formation and development.

Determined that an important component of the development of socio-economic cooperation and the effective functioning of cross-border regions is their institutional environment where its main elements are: normative-legal regulation of cross-border cooperation and economic relations in the cross-border space, current formal rules, standards and procedures, as well as customary norms related to the section of the border, keeping the border trade and implementation of investment activity on the territory of the cross-border regions. Determined that an important role in institutional support cross-border cooperation are available on both sides of the border institutions that form the basis for the institutional development of the organizational-economic relations between the subjects of entrepreneurship, the border regions of neighboring states.

Peculiarities of formation and development of institutional-organizational component of revitalizing foreign economic relations within the framework of cross-border regions, which unite the neighboring border territory of Ukraine and EU Member States, we can state that its impact is tangible.

The scientific novelty of the study of the institutional functions of euro regions in the process of formation and development of cross-border regions.

The obtained results have practical significance for the development of cross-border cooperation of Ukraine in the context of socio-economic space in Europe; enhance the role of the euro-regions after the signing by Ukraine of the association agreement with the EU.

All this puts on the agenda the need for comprehensive investigation of problems of formation and development of cross-border regions, including external links in them, in the context of European integration and the role of euro regions on the border with the European Union.

Ключові слова: транскордонне співробітництво, єврорегіон, транскордонний регіон, європейська інтеграція, Європейський Союз, зовнішньоекономічні зв'язки.

Key words: cross-border cooperation, the euro region, the trans-border region, European integration, European Union, foreign economic ties.

ПОСТАНОВКА ПРОБЛЕМИ

Набутий країнами ЄС досвід функціонування та організаційно-інституційного забезпечення транскордонних регіонів може активно використовуватись на сучасному етапі європейської інтеграції України. Насамперед це стосується адаптації на вітчизняний ґрунт нових форм і методів розвитку транскордонного співробітництва з метою диверсифікації зовнішньоекономічної діяльності в межах транскордонних регіонів, створених за участю нашої держави.

Водночас багато проблем, пов'язаних із повноцінним функціонуванням транскордонних регіонів на західному кордоні України, залишаються поки що не вирішеними. Насамперед це стосується розвитку транскордонних ринків, налагодження сучасних методів ведення транскордонного бізнесу, впливу на транскордонну діяльність місцевих громад, налагодження інформаційного супроводу транскордонної діяльності тощо. На сьогодні потенціал регіонального співробітництва України та ЄС задіяно недостатнім чином. Єврорегіони за участю українських областей порівняно із іншими аналогічними структурами у ЄС, недостатньо використовують можливості транскордонного співробітництва для прискорення соціально-економічного розвитку прикордонних територій, підвищення конкурентоспроможності та покращення життєвого рівня їх мешканців. В Україні спостерігається незначний вплив єврорегіонів на активізацію транскордонного співробітництва, що зумовлено організаційним аспектом їх формування і розвитку. І досі єврорегіони не стали організаційно-фінансовою платформою координації транскордонного співробітництва.

АНАЛІЗ ОСТАННІХ ДОСЛІДЖЕНЬ І ПУБЛІКАЦІЙ

Теоретико-методологічні і практичні аспекти цієї проблематики досліджувалися в роботах вітчизняних вчених: В. Борщевського, В. Будкіна, І. Вахович, О. Вишнякова, С. Гакмана, В. Євдокименка, Є. Кіш, М. Лендела, Ю. Макогона, М. Мальського, І. Михасюка, В. Мікловди, Н. Мікули, С. Мітряєвої, А. Мокія, В. Ляшенка С. Пирожкова, С. Писаренко, С. Романюка, В. Толкованова, В. Чужикова, І. Школи, М. Янків та ін.

Однак, незважаючи на значний інтерес науковців до даної проблематики, окремі аспекти діяльності і ролі єврорегіонів в становленні зовнішньоекономічних зв'язків вимагають поглиблених досліджень у контексті підписання Угоди про асоціацію з ЄС.

ПОСТАНОВКА ЗАВДАННЯ

Метою статті є дослідити роль єврорегіонів в активізації зовнішньоекономічної діяльності, виявити специфіку їх створення в Україні, вплив на становлення і розвиток транскордонних регіонів та виявити проблемні питання, які гальмують їх подальший розвиток.

РЕЗУЛЬТАТИ ДОСЛІДЖЕННЯ

Єврорегіони — це одна з організаційних форм транскордонних відносин, де у межах своєї компетенції

та за згодою центральних державних органів — на базі спеціальних розширених повноважень на міжнародне співробітництво — місцеві органи влади прикордонних областей мають можливість розробляти спеціальні комплексні програми економічної, культурної та гуманітарної взаємодії, реалізувати конкретні транскордонні економічні проекти, вирішувати проблеми зайнятості, інфраструктури, екології. Єврорегіони можуть створюватись як юридична або не юридична особа, мають свою організаційну структуру та визначені джерела фінансування. Формування єврорегіонів передбачає також можливість створення організаційної структури та системи фінансування у формі міжнародних міжрегіональних асоціацій, об'єднань, консорціумів тощо [1].

Формування інституційних основ розвитку транскордонного співробітництва України та активізація зовнішньоекономічної діяльності регіонів нашої держави у контексті європейської інтеграції відбувається вже з самого початку здобуття Україною незалежності у 1991 р.

Так, на початку 90-х років минулого століття в західних регіонах нашої держави виникли перші ініціативи щодо формування єврорегіонів. Вони були зумовлені прагненням місцевої влади та регіональних еліт перевести транскордонну співпрацю, яка до цього здійснювалася переважно в епізодичному режимі та значною мірою спорадично, у системну площину. Ключовими мотивами для активізації транскордонного співробітництва за допомогою єврорегіонів слід вважати:

- усвідомлене бажання керівників регіональних органів влади та органів місцевого самоврядування прикордонних територій України інституціоналізувати двостороннє співробітництво зі своїми партнерами з країн Центральної та Східної Європи для більш повного використання потенційних переваг просторового розташування відповідних територій;

- зацікавленість представників громадських організацій, наукових кіл та інших контактних аудиторій в отриманні доступу до фінансових ресурсів, що виділяються за програмами технічної допомоги ЄС на реалізацію інфраструктурних проектів;

- намагання перевести основну частину транскордонних ініціатив з гуманітарної площини, яка домінувала в соціалістичний період, у русло економічних взаємозв'язків, пов'язаних зі зростанням обсягів експорту та імпорту товарів і послуг, залученням іноземних інвестицій, розвитком транспортної інфраструктури, а також іншими напрямками активізації транскордонного бізнесу, що тягне за собою зростання економічного потенціалу прикордонних територій та збільшення обсягів фінансових надходжень до бюджетів різних рівнів;

- прагнення мешканців прикордонних територій отримати кращий та більш повний доступ на прикордонні ринки сусідніх держав, у тому числі через розвиток інфраструктури та інших системотворчих елементів транскордонних ринків, з метою вирішення власних соціальних та господарських проблем за рахунок інтенсифікації прикордонної торгівлі, посилення трудової

міграції, розширення сфери діяльності транскордонного бізнесу тощо).

Крім того, єврорегіональна співпраця, яка є одним з основних елементів стратегії європейської інтеграції ЄС, забезпечує ставлення до відповідних регіонів з боку ЄС, як до певної форми їхнього залучення до складу структур об'єднаної Європи. Відтак, єврорегіональні ініціативи отримали свою підтримку і на найвищому державному рівні в Україні, оскільки виконували роль своєрідного політичного важеля в реалізації євроінтеграційних прагнень нашої держави [2].

Перший єврорегіон із залученням прикордонних територій України — Карпатський — було створено при активній участі центральних органів державної влади. Зокрема, саме міністри закордонних справ трьох держав: України, Угорщини та Польщі, у лютому 1993 р. в угорському місті Дебрецен підписали угоду про його заснування. До складу цього єврорегіону увійшли прикордонні території України, Польщі, Словаччини, Угорщини та Румунії. Загальна площа єврорегіону складає близько 154 тис. км², а на його території мешкає майже 16 млн осіб. Головними завданнями Карпатського єврорегіону було визначено сприяння об'єднанню людей, які живуть у зоні Карпат, їхньому співробітництву в галузях науки, культури, освіти, торгівлі, туризму та економіки [1].

Таким чином, перший єврорегіон, створений за участю прикордонних територій України, не був типовим єврорегіональним утворенням як за характером свого заснування, так і за та специфікою подальшого становлення і розвитку. Це дає підстави стверджувати, що рівень впливу єврорегіонів на транскордонну співпрацю між адміністративно-територіальними одиницями України та суміжними територіями сусідніх держав Європи, що входять до їхнього складу, є дещо відмінним від загальноєвропейської практики, особливо у порівнянні з єврорегіонами, що функціонують на внутрішніх кордонах ЄС.

По-друге, організаційно-управлінська специфіка функціонування єврорегіонів, створених за участю прикордонних територій України, певною мірою відрізняється від загальноприйнятої європейської практики. Зокрема, вітчизняні науковці відзначають, що у засіданнях керівних органів єврорегіонів бере участь, як правило, вище обласне керівництво, а на рівень місцевих громад діяльність майже не опускається, спостерігається недостатня фахова підготовка управлінських кадрів, часта зміна керівництва, значний суб'єктивний фактор у прийнятті рішень тощо [1]. Як наслідок, єврорегіони, що діють на кордоні між Україною та сучасними державами ЄС, є організаційно значно більш розконцентрованими та функціонально складнішими, ніж їхні західноєвропейські аналоги.

По-третє, ефективність та масштабність реалізованих на території нашої держави єврорегіональних програм поступається за більшістю показників аналогічним параметрам функціонування тих єврорегіонів, що діють на внутрішніх кордонах ЄС, а також тих, які утворювалися свого часу на зовнішніх кордонах ЄС із включенням прикордонних територій країн — кандидатів на членство (Австрії, Польщі, Чехії, Угорщини тощо).

По-четверте, роль єврорегіонів у системі структурованих елементів українсько-польського, українсько-словацького, українсько-угорського та українсько-румунського транскордонних регіонів є значно вагомішою від тієї ролі, що зазвичай виконують єврорегіони на внутрішніх кордонах ЄС. Насамперед, це стосується їхнього впливу на транскордонний бізнес та активізацію співпраці в соціально-економічній та політичній площинах.

По-п'яте, єврорегіони, створені за участю прикордонних областей на західному кордоні України, в силу специфіки свого функціонування та особливостей роз-

витку геополітичної та геоекономічної ситуації у відповідних транскордонних регіонах, значно сприяють активізації зовнішньоекономічної діяльності в їхніх межах. Насамперед це стосується стимулювання зовнішньоторговельного обміну між українськими та закордонними підприємцями, що ведуть свою діяльність у межах тих транскордонних регіонів, на території яких діють зазначені єврорегіональні об'єднання. Адаже завдяки більш активному спілкуванню керівників місцевих органів влади в умовах функціонування єврорегіонів відбувається диверсифікація ділових контактів та зростання взаємного рівня довіри між господарськими елітами суміжних прикордонних регіонів України та сусідніх із нею держав. Крім того, на різноманітних регіональних заходах (форумах, конференціях, виставках), що проводяться під егідою єврорегіонів, упродовж усього періоду їхнього існування відбувався постійний обмін ідеями та пропозиціями щодо можливих напрямів і пріоритетів реалізації спільних інвестиційних проектів. Завдяки цьому, функціонування єврорегіонів активно сприяло розвитку інвестиційно-економічного співробітництва в межах відповідних транскордонних регіонів.

Варто також звернути увагу і на те, що в методологічному аспекті єврорегіони "Карпати" та "Буг" взяли на себе виконання низки тих функцій, які не є типовими для класичних єврорегіонів. Зокрема, вітчизняні дослідники вважають, що необхідною умовою ефективного функціонування єврорегіонів є наявність чітко визначених спільних інтересів їх членів, зокрема, у розв'язанні таких проблем, як зміцнення взаємної довіри та безпеки; вироблення спільної стратегії охорони довкілля, використання спільних водних ресурсів; вироблення спільної стратегії просторового розвитку транскордонного регіону; спільного використання енергетичних ресурсів; узгодження розвитку прикордонної інфраструктури; розвитку спільної підприємницької та інформаційної інфраструктури; ефективного використання людських ресурсів шляхом взаємного визнання їх професійної кваліфікації, створення єдиного ринку праці тощо [1].

Водночас єврорегіони, створені за участю прикордонних територій на західному кордоні України, у силу специфіки свого формування та функціонування, значної кількості учасників та кола їхніх інтересів, а також через низку політичних чинників впливу, далеко не завжди відповідали вищезазначеним критеріям.

По-перше, їхня діяльність лише зрідка спрямовувалась на досягнення чітких та однозначних цілей для задоволення узгоджених інтересів регіонів-учасників. Натомість, доволі часто між ними спостерігалася конкуренція, яка виявлялася у боротьбі за фінансові та інші ресурси не лише на міждержавному рівні, але й серед прикордонних регіонів однієї держави.

По-друге, в межах зазначених єврорегіонів так і не вдалося досягнути формування спільних стратегій просторового розвитку для відповідних транскордонних регіонів.

По-третє, до цього часу на українсько-польському, українсько-угорському, українсько-словацькому та українсько-румунському кордонах спостерігаються разючі відмінності в рівні розвитку прикордонної інфраструктури, які, за логікою функціонування єврорегіонів, вже давно б мали стертися. Це ж саме стосується підприємницької та інформаційної інфраструктури.

По-четверте, ефективне використання людських ресурсів шляхом взаємного визнання їх професійної кваліфікації в межах діючих єврорегіонів унеможливилось через цілу низку об'єктивних і суб'єктивних причин, а створення єдиного ринку праці виявляється відверто непосильним завданням з огляду на однозначну недостатність наявних у єврорегіоні організаційних та інституційних важелів впливу.

Все вищесказане дозволяє стверджувати про наявність єврорегіонального механізму становлення зовнішньоекономічних зв'язків у транскордонних регіонах України, а також окреслити сферу дії цього механізму в умовах європейської інтеграції нашої держави (рис. 1).

На особливу увагу заслуговує інституційна роль єврорегіонів у контексті розвитку соціально-економічного співробітництва прикордонних регіонів нашої держави із сусідніми територіями країн ЄС. Зокрема дослідники відзначають: "Необхідно підкреслити, що можливості, які надаються в рамках програм та ініціатив ЄС, спрямовані безпосередньо на розвиток прямої співпраці між територіальними громадами або владами по обидва боки державного кордону, незалежно від того, чи входять ці території до складу єврорегіонів, чи ні".

Але мусимо додати одне застереження: хоча формальне членство прикордонних регіонів у єврорегіонах не надає переваг при селекції проектів транскордонного співробітництва для подальшого фінансування з коштів цих програм та ініціатив, однак існуючий досвід демонструє, що спільні проекти, які мають здійснюватися в рамках єврорегіонів, мають кращі шанси на отримання грантів від Європейської Комісії [3]. В цьому сенсі, єврорегіональний механізм становлення та розвитку зовнішньоекономічних зв'язків у транскордонних регіонах, до яких входять прикордонні території України, відзначається певними особливими рисами, не притаманними іншим аналогічним механізмам.

ВИСНОВКИ

Таким чином, єврорегіони, сформовані на кордоні між Україною та ЄС, відіграють особливу роль у становленні та розвитку відповідних транскордонних регіонів. З одного боку, характер їхнього функціонування не дозволяє забезпечувати виконання всіх тих завдань, що покладаються на єврорегіони в державах ЄС. Проте, з іншого — єврорегіони, до складу яких входять прикордонні території України, беруть на себе частину функцій з поглиблення зовнішньоекономічної діяльності в межах відповідних транскордонних регіонів, що дозволяє розглядати їх як важливий елемент інституціоналізації зовнішньоекономічних зв'язків у цих транскордонних регіонах в умовах європейської інтеграції України. На нашу думку, виникла необхідність провести реорганізацію єврорегіонів на основі формування нових організаційно-правових форм через створення мікрорегіонів — європейських угруповань територіальної співпраці чи інших формувань, які створюватимуться переважно суміжними територіями районного і селищного рівня для реалізації конкретних цілей щодо вирішення спільних проблем. На їх визначення великий вплив матимуть пріоритети фінансової підтримки ЄС. Доцільно переглянути можливості фінансування транскордонних проектів і у бюджетах різних рівнів передбачити кошти на співфінансування транскордонних проектів, що дасть

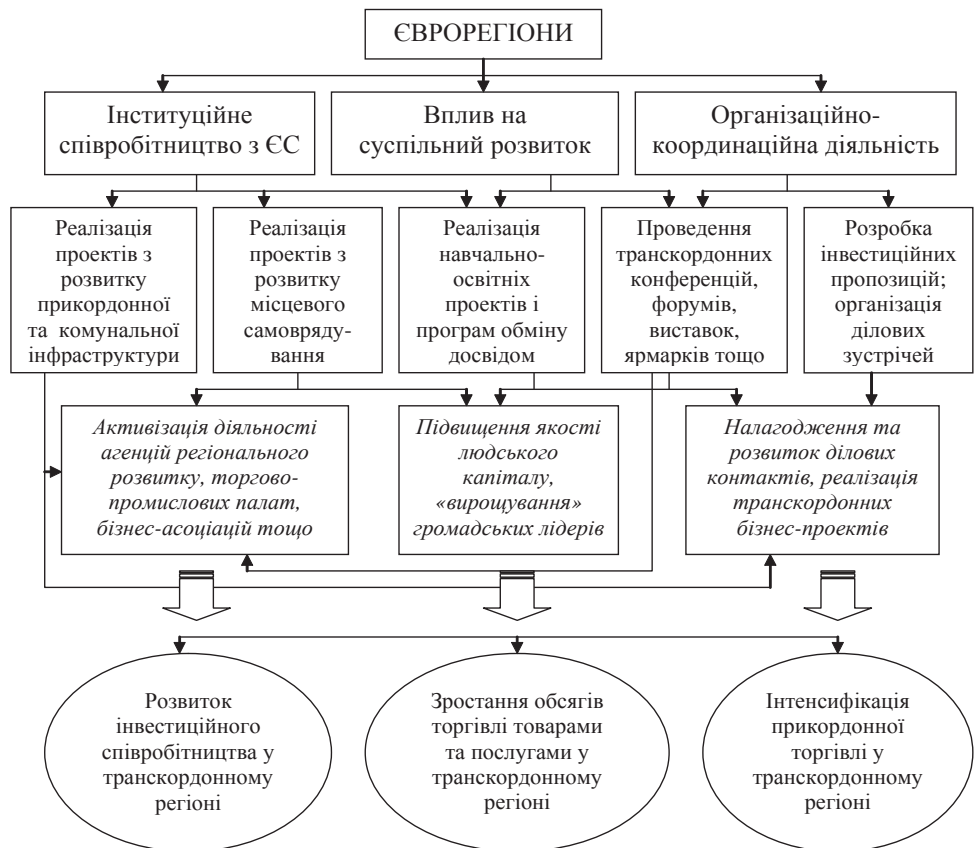

Рис. 1. Механізм становлення та розвитку зовнішньоекономічних зв'язків у транскордонних регіонах, обумовлений функціонуванням єврорегіонів

Авторська розробка.

можливість підвищити якості життя та рівня соціального захисту мешканців цих територій.

Література:

1. Мікула Н.А. Міжтериторіальне та транскордонне співробітництво: монографія / Н.А. Мікула. — Львів: ІРД НАН України, 2004. — С. 185—186.
2. Роїк Н. Інституційна транскордонна співпраця в контексті розширення ЄС: проблеми та перспективи Карпатського єврорегіону / Н. Роїк [Електронний ресурс]. — Режим доступу: http://www.nbuv.gov.ua/portal/Soc_Gum/Gileya/2011_43/Gileya43/P29_doc.pdf
3. Шолох Ю.М. Методологія, організаційно-економічний механізм стратегічного планування в Карпатському регіоні / Ю.М. Шолох // Соціально-економічні проблеми сучасного періоду України. Кластери та конкурентоспроможність прикордонних регіонів. — Львів: ІРД НАН України, 2008. — Вип. 3 (71). — С. 348.

References:

1. Mikula, N. A. (2004), *Mizhterritorial'ne ta transkordonne spivrobitnictvo: monografija* [Inter-territorial and cross-border cooperation: monograph], IRD NAN Ukraine, L'viv, Ukraine.
2. Roik, N. (2011), "Institutional cross-border cooperation in the context of EU enlargement: problems and prospects Carpathian Euroregion", *Gileya*, vol.43, [online], available at: http://www.nbuv.gov.ua/portal/Soc_Gum/Gileya/2011_43/Gileya43/P29_doc.pdf. (Accessed 4 June 2015).
3. Sholoh, Ju. M. (2008), "Methodology, organizational and economic mechanism of strategic planning in the Carpathian region", *Social'no-ekonomichni problemi suchasnoho periodu Ukraïni. Klasteri ta konkurentospromozhnist' prikordonnih regioniv*, vol. 3 (71), pp. 348.

Стаття надійшла до редакції 09.06.2015 р.